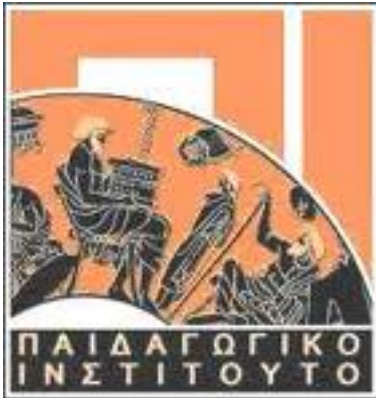

Μετά το λύκειο έρχονται ριζικές αλλαγές και σε γυμνάσιο και δημοτικό, καθώς σύμφωνα με την τελική πρόταση του παιδαγωγικού ινστιτούτου που δημοσιοποιήθηκε σήμερα, προτείνεται αύξηση των ωρών διδασκαλίας σε δημοτικό και γυμνάσιο. Συγκεκριμένα για το Δημοτικό η πρόταση είναι η σχολική μέρα να ξεκινά από τις 8:00 π.μ. και να λήγει στις 3:00 μ.μ. με μία ώρα περίπου για γεύμα και μικρότερα διαλείμματα ενδιάμεσα των μαθημάτων. Για τις Ε' και Στ' τάξεις προτείνεται να λήγει η σχολική μέρα στις 3:30.

Στο γυμνάσιο η πρόταση είναι η σχολική μέρα να ξεκινά από τις 8:00 π.μ. και να λήγει στις 4:00 μ.μ. με μισή ώρα για γεύμα, καθώς και διαλείμματα ενδιάμεσα των μαθημάτων. Οι πρόσθετες διδακτικές ώρες θα περιλαμβάνουν ζώνη για ξένες γλώσσες (που βασίζεται σε επιλογές και επίπεδα), καθώς και τουλάχιστον 5 πρόσθετες ώρες τη βδομάδα, που εντάσσονται στο πεδίο "*σχολική και κοινωνική ζωή*" και αφορούν προσωπική μελέτη και ενίσχυση, εργασίες/ projects που προτείνονται στο πλαίσιο των μαθησιακών-διδακτικών αντικειμένων και σε θέματα, όπως το περιβάλλον, ο πολιτισμός και οι νέες τεχνολογίες αλλά και αθλητικές δραστηριότητες.

Μάλιστα το παιδαγωγικό ινστιτούτο προτείνει και την ενοποίηση διδακτικών ωρών σε μακρύτερες διδακτικές περιόδους, όταν αυτό ενδείκνυται παιδαγωγικά. Πρακτικά αυτό σημαίνει ότι όποτε αυτό είναι εφικτό, δύναται να συνδυάζονται δύο διδακτικές ώρες σε ένα συνεχόμενο δίωρο, ώστε να γίνεται η εργασία του μαθητή μέσα στην τάξη.

Το παιδαγωγικό ινστιτούτο ζητά μετά τη λήξη της σχολικής μέρας το σχολείο να μην κλείνει, αλλά να μπορούν να υλοποιούνται από τους τοπικούς φορείς (δήμοι, κοινότητες) εξωσχολικές δραστηριότητες στις εγκαταστάσεις επιλεγμένων σχολείων της περιοχής που διαθέτουν τις κατάλληλες υποδομές. Βέβαια, οι ιθύνοντες του παιδαγωγικού ινστιτούτου, επισημαίνουν ότι με τις υπάρχουσες κτιριακές υποδομές οι συγκεκριμένες προτάσεις είναι δύσκολο να εφαρμοστούν. Εκείνο πάντως που δεν αναφέρεται πουθενά στην έκθεση του ινστιτούτου είναι πού θα βρεθούν οι πόροι για την υλοποίηση του φιλόδοξου προγράμματος, όταν ο φετινός προϋπολογισμός για την παιδεία-ο χαμηλότερος των τελευταίων ετών- προβλέπει μόλις το 2,75% του ΑΕΠ.

ΚΕΙΜΕΝΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΤΗΣ ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ: ΠΛΑΙΣΙΟ ΒΑΣΙΚΩΝ ΑΡΧΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΩΝ

Νέο Σχολείο και Πρόγραμμα Σπουδών ν: Κεντρικές Επιδιώξεις

Το υπό διαμόρφωση κείμενο βασικών αρχών και προσανατολισμών του ΠΣ φιλοδοξεί να λειτουργήσει, μέσω των θεσμών, ως εργαλείο ρύθμισης της δυναμικής της Ελληνικής Υποχρεωτικής Εκπαίδευσης ?Νηπιαγωγείο, Δημοτικό Σχολείο και Γυμνάσιο? στις κατευθύνσεις του *Νέου Σχολείου* όπως τις όρισε η Πολιτεία. Επιγραμματικά, τα νέα ΠΣ καλούνται να υπηρετήσουν ένα σχολείο Ολοήμερο, Καινοτόμο, Αειφόρο, Ενταξιακό και Ψηφιακό.

Οι τρόποι με τους οποίους το ΠΣ επιχειρεί να στηρίξει το Νέο Σχολείο χαρακτηρίζονται από:

- Την καθιέρωση και ενίσχυση της *καινοτομίας* και *δημιουργικότητας* σε όλα τα επίπεδα της ανάπτυξής του.
- Την έμφαση στις διαδικασίες εφαρμογής του ΠΣ με την αξιοποίηση της *πilotικής του εφαρμογής*
- Την εστίαση σε *μορφωτικούς στόχους/ικανότητες*, οι οποίοι αποτελούν κατευθυντήριους σκοπούς του ΠΣ, και επομένως διατρέχουν όλα τα διδακτικά/μαθησιακά πεδία και αντικείμενα.
- Την έμφαση στη *διασύνδεση* και *επικοινωνία* των διδακτικών/μαθησιακών αντικειμένων και στις *θεμελιώδεις ιδέες/έννοιες και διαδικασίες*
- Την ανάπτυξη δραστηριοτήτων για την «*Σχολική και Κοινωνική Ζωή*» με σχετικές θεματικές ενότητες, τη σύνδεση με τις τοπικές κοινότητες και την καλλιέργεια ικανοτήτων με οριζόντια και κάθετη σύνδεση με τα μαθησιακά αντικείμενα.
- Την εγκάρσια διάχυση των ιδεών της *προστασίας του περιβάλλοντος, της αειφορίας και του πολιτισμού*
- Την προώθηση της παιδαγωγικής της *διαφοροποίησης* στη διδασκαλία-μάθηση και την

έμφαση στην αξιολόγηση για τη
ανατροφοδότηση και βελτίωση
της μάθησης

- Την προώθηση της *ψηφιακής επικοινωνίας* σε ισορροπία με τις κλασικές μορφές «προφορικότητας» και «εγγραμμatisμού».
- Την οργάνωση των διδακτικών-μαθησιακών αντικειμένων σε ευρύτερα *μαθησιακά-διδασκικά πεδία* και την ενίσχυση της *αυτονομίας-ευελιξίας* της σχολικής μονάδας στη διαχείριση του ωρολογίου προγράμματος

Φιλοδοξία του ΠΣ, μέσα από την εφαρμογή του, είναι τα σχολεία να αναπτύσσονται σε ζωντανούς οργανισμούς μάθησης, σε ελκυστικά περιβάλλοντα και σε δημιουργικές κοινότητες εκπαιδευτικών-μαθητών και γονέων. Το ΠΣ του Νέου Σχολείου, δεν περιλαμβάνει μόνο συγκεκριμένους στόχους και διαδικασίες που μπορούν να αξιοποιηθούν στη εκπαιδευτική πράξη, αλλά επιδιώκει να αποτελέσει μια γέφυρα ανάμεσα στους κεντρικούς/κατευθυντήριους σκοπούς και την εκπαιδευτική πράξη. Για το λόγο αυτό στα προγράμματα δίνεται έμφαση στην αλληλεπίδραση μαθητών-εκπαιδευτικών και μάθησης.

Επιδίωξη είναι τα Προγράμματα Σπουδών να χαρακτηρίζονται απο σαφήνεια στους στόχους, να είναι περιεκτικά και εύχρηστα, ανοικτά στις συνεχείς εξελίξεις, συνεχώς ανανεούμενα και ευέλικτα ώστε να αναπροσαρμόζονται στις ανάγκες των μαθητών, και στη χρήση πολλαπλών πηγών. Τα προγράμματα θα παρέχουν διαδικασίες και εργαλεία για την αξιοποίηση στην καθημερινή πρακτική της διδασκαλίας-μάθησης

Η παρουσίαση του ΠΣ που ακολουθεί, περιλαμβάνει μια σύντομη αναφορά στην πολιτική/κοινωνική ανάλυση που επιβάλλει τη συγκεκριμένη μορφή του Νέου Σχολείου, δίνοντας έμφαση στις αλλαγές που πρέπει να υλοποιηθούν. Με βάση την ανάλυση αυτή θα δικαιολογήσει μια σειρά από αξίες και γενικούς στόχους που θα επιδιώκει η Ελληνική Υποχρεωτική Εκπαίδευση. Θα δομήσει, στη συνέχεια, μια σειρά από περιεχόμενα, διδακτικές διαδικασίες, σχολικές δραστηριότητες κ.ά., που μπορούν να εξυπηρετήσουν τις αξίες και τους γενικούς στόχους, λαμβάνοντας υπόψη όσα η θεωρία μας διδάσκει για την ανάπτυξη των παιδιών και την κοινωνική δυναμική του Σχολείου. Και τέλος θα προσδιορίσει αιτιολογημένα διαδικασίες αξιολόγησης που θα στηρίζουν αξίες, στόχους, προσωπική και κοινωνική ανάπτυξη των μαθητών, επιτυγχάνοντας ταυτόχρονα, μέσω των εκπαιδευτικών, την ανατροφοδότηση και ανανέωση του ίδιου του ΠΣ, καθώς και τη στήριξη και επαγγελματική αναβάθμιση των λειτουργών που θα το υλοποιήσουν.

Εισαγωγή

Τους σκοπούς της Υποχρεωτικής εκπαίδευσης τους περιγράφει ο Νόμος 1566/85 και τους εξειδικεύουν, προσαρμόζοντάς τους στις σημερινές συνθήκες, τα πρόσφατα κείμενα του ΥπΠΔΒΜΘ για το Νέο Σχολείο.

Με βάση τα παραπάνω το ΠΣ επιχειρεί να στηρίξει ένα Νέο Σχολείο:

- *Ολοήμερο*: Με δεδομένο ότι οι ανάγκες που επιβάλλουν το Ολοήμερο Σχολείο έχουν κοινωνική βάση, το ΠΣ θα πρέπει να φροντίσει τη βιωσιμότητα ενός ολοήμερου προγράμματος εγκαθιστώντας στο σχολικό χώρο δραστηριότητες και σχέσεις που θα κάνουν τη ζωή των μαθητών και των εκπαιδευτικών ενδιαφέρουσα, δημιουργική και ευχάριστη. Με δεδομένη την ποικιλία που επιβάλλουν οι ατομικές διαφορές, τόσο των μαθητών όσο και των εκπαιδευτικών, το ΠΣ θα πρέπει να περιλαμβάνει σε όλα του τα βήματα διαφοροποιημένες προσεγγίσεις (διδασκαλίας, μάθησης, αξιολόγησης, δραστηριοτήτων κ.λπ.), που ενώ θα συνδέονται με διαφορετικά ενδιαφέροντα, θα υπηρετούν, ταυτόχρονα, τους ίδιους σκοπούς και θα προωθούν τις ίδιες αξίες.

- *Καινοτόμο*: με δεδομένο ότι οι ανάγκες που επιβάλλουν την προώθηση της καινοτομίας προέρχονται από το γεγονός των ταχύτατων κοινωνικών, οικονομικών, πολιτισμικών κλπ μεταβολών, το ΠΣ θα πρέπει να στηρίζει την καινοτομία τόσο σε επίπεδο εκπαιδευτικών διαδικασιών (να εμποδίζει τη γήρανση του εκπαιδευτικού συστήματος) όσο και σε επίπεδο δημιουργικότητας των μαθητών και των εκπαιδευτικών τους (να προωθεί με κάθε τρόπο τη δημιουργικότητα και στη μάθηση και στη διδασκαλία). Η συγκεκριμένη διάσταση του ΠΣ βρίσκεται σε συμφωνία με τη διάσταση της διαφοροποίησης (που προαναφέρθηκε). Και εδώ, αξίες και γενικοί σκοποί θα πρέπει να παραμένουν στο επίκεντρο και να προσανατολίζουν την καινοτομία.

- *Αειφόρο*: με δεδομένο ότι το χαρακτηριστικό της αειφορίας επιβάλλεται από τα τρέχοντα παγκόσμια περιβαλλοντικά προβλήματα και συνδέεται με ευκαιρίες οικονομικής ανάπτυξης, το ΠΣ πρέπει αφενός να διαχειριστεί τις ιδέες της προστασίας του περιβάλλοντος και της αειφόρου ανάπτυξης, με την προώθηση περιεχομένων και δραστηριοτήτων που θα διασώσουν συγκεκριμένες απειλές και προοπτικές από τον διαφαινόμενο κίνδυνο της μετατροπής τους σε θεωρητικά στερεότυπα και αφετέρου να διαχύσει τις ίδιες ιδέες σε όλα τα μαθησιακά-διδασκικά αντικείμενα (μιας και όλα τα σχετικά γνωστικά πεδία αλλά και οι καθημερινές δραστηριότητες συνδέονται με αυτές).

- *Ενταξιακό*: με δεδομένο ότι το χαρακτηριστικό αυτό επιβάλλεται αφενός από τις τρέχουσες κοινωνικοοικονομικές εξελίξεις και αφετέρου από τη γενικότερη αρχή ότι η εκπαίδευση απευθύνεται σε όλους τους πολίτες και δεν υποσκελίζει κανένα από τα παιδιά

της, το ΠΣ πρέπει να φροντίσει σε όλα τα επίπεδα της ανάπτυξής του να αντιμετωπίσει τις διακρίσεις, τις αναπηρίες, τα προσωπικά μαθησιακά προβλήματα αλλά και τα διαφορετικά μαθησιακά προφίλ των μαθητών, ενεργητικά και όχι αμυντικά. Την κατεύθυνση αυτή εξυπηρετούν τόσο οι διαφοροποιημένες διδακτικές-μαθησιακές και αξιολογικές πρακτικές, όσο και η καθιέρωση της εκπαιδευτικής καινοτομίας και της δημιουργικότητας.

- *Ψηφιακό*: με δεδομένο ότι το χαρακτηριστικό αυτό επιβάλλεται από την καθιέρωση των νέων τεχνολογιών στην πρώτη γραμμή της επικοινωνίας, το ΠΣ θα πρέπει να καλλιεργήσει και να χρησιμοποιήσει στο έπακρο αυτή τη μορφή της «νέας προφορικότητας» χωρίς να υποβαθμίσει ταυτόχρονα τη χρήση και την αξία της κλασικής «εγγραμματοσύνης». Το ΠΣ θα φροντίσει με ιδιαίτερη έμφαση αυτή την ισορροπία: ισορροπία ανάμεσα στα κείμενα ως μέσα (ψηφιακά κείμενα ή υπερκείμενα, δεδομένα, πληροφορίες κλπ που μπορούν να χρησιμοποιηθούν, τροποποιηθούν, συνδυαστούν?) και τα κείμενα ως φορείς της συλλογικής μνήμης (κείμενα αναφοράς που είτε σε ψηφιακή μορφή είτε σε μορφή βιβλίων διαβάζονται, χρησιμοποιούνται αλλά δεν τροποποιούνται από τους μαθητές-χρήστες τους, οι οποίοι και θα πρέπει να μάθουν να αναφέρονται στους δημιουργούς τους).

Συνολικά, και με βάση τα παραπάνω, οι τρόποι με τους οποίους το ΠΣ επιχειρεί να στηρίξει το Νέο Σχολείο συναρθώνονται:

- Στη προώθηση της *διαφοροποίησης* στη διδασκαλία-μάθηση και αξιολόγηση.
- Στην καθιέρωση και ενίσχυση της *καινοτομίας* και *δημιουργικότητας* σε όλα τα επίπεδα της ανάπτυξής του.
- Στην εγκάρσια διάχυση των ιδεών της αειφορίας και της προστασίας του περιβάλλοντος.
- Στην προώθηση της ψηφιακής επικοινωνίας σε ισορροπία με τις κλασικές μορφές «προφορικότητας» και «εγγραμματοσύνης».

Πέρα όμως από τα παραπάνω που σηματοδοτούν αλλαγές, το ΠΣ θα πρέπει να διαχειριστεί αρμονικά και το γεγονός ότι στην Ελλάδα σήμερα διαθέτουμε ένα εκπαιδευτικό σύστημα με μακρά και ισχυρή παράδοση, που καθοδηγείται από ένα πρόσφατο ΠΣ, το οποίο έχει επιχειρήσει να εισαγάγει και να καθιερώσει καινοτομίες όπως η *διαθεματική* προσέγγιση των μαθησιακών-διδακτικών αντικειμένων (οργανωμένη στη βάση κομβικών εννοιών), η *ευέλικτη ζώνη* κλπ. Συγκεκριμένα, θεωρούμε ότι ένα σημαντικό χαρακτηριστικό της Ελληνικής εκπαιδευτικής παράδοσης, που δεν θα πρέπει να αγνοήσουμε, αποτελεί η ισχυρή θεσμική καθοδήγηση των εκπαιδευτικών διαδικασιών. Το χαρακτηριστικό αυτό φαίνεται να αποδυναμώνει τις καινοτομίες του τρέχοντος ΠΣ (π.χ. την ανοιχτή και συστηματική λειτουργία της ευέλικτης ζώνης). Φαίνεται επίσης ότι διαμορφώνει ένα μάλλον δύσκολο υπόβαθρο για τις αλλαγές που

προωθεί το Νέο Σχολείο: τη διαφοροποίηση στη διδασκαλία και την αξιολόγηση, την καινοτομία στη μάθηση και τη διδασκαλία, την λογική ψηφιακής πρόσβασης στις πηγές κ.ο.κ.

Επομένως, οι μηχανισμοί μέσω των οποίων το συγκεκριμένο ΠΣ θα επιχειρήσει να προωθήσει τις αλλαγές θα πρέπει να λάβουν υπόψη τους τόσο την ανάγκη της ομαλής μετάβασης, όσο και την εμπειρία της προηγούμενης τουλάχιστον μεταβολής.

Με βάση τις παραπάνω δεσμεύσεις επιχειρούμε μια πρώτη συνολική αποτύπωση των βασικών χαρακτηριστικών του ΠΣ για το Νέο Σχολείο που θα διέπουν την ανάπτυξη των επί μέρους τμημάτων του (π.χ. μαθησιακών-διδακτικών αντικειμένων, σχολικής και κοινωνικής ζωής κλπ).

Αξίες

Κάθε ΠΣ θα πρέπει να δηλώνει με σαφήνεια και απλότητα τις αξίες που το καθορίζουν και τις οποίες προωθεί στην εκπαιδευτική δυναμική. Οι αξίες φανερώνουν το ιδεολογικό πλαίσιο που διατρέχει το ΠΣ. Ένα πλαίσιο που πρέπει να είναι σαφές και να τυγχάνει της μεγαλύτερης δυνατής κοινωνικής αποδοχής.

Το συγκεκριμένο πρόγραμμα σπουδών διατρέχεται από -και προωθεί ως βασική- την αξία της *Ελευθερίας* με εμφαντικά εναρμονισμένη την *Προσωπική και τη Συλλογική της διάσταση*.

Αυτό σημαίνει ότι κάθε μαθητής, με πρότυπο τους εκπαιδευτικούς του, θα μπορεί να θεωρεί με απόλυτη επίγνωση, ως αυτονόητα τα ακόλουθα[1]:

- Σέβομαι, Αγαπώ και φροντίζω την πατρίδα, τους συνανθρώπους, το περιβάλλον και τον ίδιο τον εαυτό μου.
- Συνεργάζομαι, για την επιτυχία των στόχων μου, με απόλυτο σεβασμό στους κανόνες της συνεργασίας.
- Σέβομαι τη Δημοκρατία και τους Θεσμούς της.
- Είμαι Υπεύθυνος: Ενημερώνομαι/ μαθαίνω. Σκέπτομαι συνετά. Αποφασίζω. Δρω

φιλότιμα.

Θεωρούμε ότι με βάση αυτή και μόνο τη διάσταση της αξίας της Προσωπικής και Συλλογικής Ελευθερίας αναπτύσσονται και ολοκληρώνονται πολίτες με κοινωνική και δημοκρατική συνείδηση, εθνική και παγκόσμια, οι οποίοι συμμετέχουν ενεργά και υπεύθυνα στην κοινωνική και πολιτισμική ζωή και συμβάλλουν στη γενικότερη πρόοδο του τόπου. Ταυτόχρονα, εξασφαλίζονται οι προσωπικές διαφοροποιήσεις που επιτρέπουν την προσαρμογή της κοινωνίας σε καινούργιες καταστάσεις. Στην κατεύθυνση αυτή πρέπει να συμβάλει μέσα από όλες τις συνιστώσες του το ΠΣ.

Γενικότεροι στόχοι

Οι γενικότεροι στόχοι του ΠΣ διαμορφώνονται από τους τρέχοντες σκοπούς της εκπαίδευσης, όπως διατυπώθηκαν στην εισαγωγή, υιοθετούν και προωθούν τις αξίες ενώ ταυτόχρονα εφαρμόζονται εγκάρσια στο πλαίσιο των διδακτικών-μαθησιακών δραστηριοτήτων, για κάθε γνωστικό πεδίο, σχολική και κοινωνική δραστηριότητα του Σχολείου, επηρεάζοντας άμεσα τους ειδικότερους στόχους ανά μαθησιακό-διδακτικό αντικείμενο, την επιλογή των περιεχομένων, την επιλογή παιδαγωγικών-διδακτικών προτάσεων κλπ.

Οι συγκεκριμένοι γενικότεροι στόχοι, ιδωμένοι στο πλαίσιο των διεθνώς αναπτυσσόμενων ΠΣ, επιχειρούν επιπλέον να συνθέσουν λειτουργικά το σύνολο των γενικών δεξιοτήτων που πρέπει να έχουν αποκτήσει οι μαθητές ολοκληρώνοντας την υποχρεωτική εκπαίδευση με τη γενική μόρφωσή τους.

Οι γενικότεροι στόχοι του συγκεκριμένου ΠΣ είναι οι ακόλουθοι[2]:

- Μύηση σε ερευνητικές διαδικασίες και διεργασίες. Οι μαθητές μαθαίνουν:
- να διατυπώνουν ερωτήματα,

- να προσδιορίζουν προβλήματα,
- να σχεδιάζουν και να μεθοδεύουν διερευνήσεις,
- να αναζητούν απαντήσεις στα προβλήματα που έχουν τεθεί,
- να αναζητούν και να αξιοποιούν ερευνητικά εργαλεία,
- να αναλύουν και να συνθέτουν δεδομένα.
 - Κατανόηση βασικών εννοιών, διαδικασιών και γεγονότων. Οι μαθητές μαθαίνουν:
- να αναγνωρίζουν τα σημαντικά χαρακτηριστικά εννοιών και διαδικασιών,
- να συνδέουν μια έννοια ? ιδέα με άλλες συναφείς, μέσα από τη σύγκριση και τον εντοπισμό ομοιοτήτων και διαφορών,
- να μπορούν να δώσουν παραδείγματα που να αναφέρονται σε συγκεκριμένες έννοιες,
- να μπορούν να κατανοούν και να περιγράφουν γεγονότα,
- να μπορούν να κατανοούν και να αξιοποιούν διαδικασίες,
- να επιλύουν προβλήματα.

- Επικοινωνία και συνεργασία. Οι μαθητές μαθαίνουν:
 - να επικοινωνούν και να μοιράζονται ιδέες, σκέψεις και συναισθήματα,
 - να επικοινωνούν προκειμένου να διερευνούν ατομικά επιχειρήματα και ισχυρισμούς ή να διασαφηνίζουν ιδέες και απόψεις,
 - να συνεργάζονται προκειμένου να αναπτύσσουν συλλογικά επιχειρήματα, να κατανοούν έννοιες, ιδέες ή διαδικασίες, να τεκμηριώνουν θέσεις, να επιλύουν προβλήματα κλπ,
 - να συνεργάζονται προκειμένου να παράγουν έργα.
- Σύνδεση με τις τοπικές κοινότητες: Παραγωγή και δημιουργία ? έξοδος στην κοινότητα: Οι μαθητές μαθαίνουν:
 - να συνδέουν με τις κοινότητες, την τεχνολογία, το περιβάλλον, τον πολιτισμό
 - ολοκληρώνοντας τις ερευνητικές τους προσπάθειες, να καταλήγουν σε συμπεράσματα και προτάσεις,
 - να παράγουν έργα (ερευνητικά, καλλιτεχνικά, κατασκευαστικά κλπ)
 - να δημοσιοποιούν τις παραγωγές τους στην κοινότητα και να δέχονται την κριτική της.

Μαθησιακά-διδακτικά αντικείμενα: γενικός προσανατολισμός

Τα μαθησιακά-διδασκτικά αντικείμενα διαπλέκουν με αμφίδρομες συνδέσεις πλήθος από παράγοντες που ο διαχωρισμός τους ή η γραμμική σύνδεσή τους θα αποτελούσε μεθοδολογικό λάθος, το οποίο παραδοσιακά επαναλαμβάνεται με μεγάλη ευκολία.

Για επικοινωνιακούς λόγους, στις παραγράφους που ακολουθούν θα υιοθετήσουμε εν μέρει αυτό το λάθος, επιστώντας όμως την προσοχή στο γεγονός ότι όταν αναφερόμαστε, για παράδειγμα, «με έμφαση στο περιεχόμενο» δεν ξεχνάμε ότι αυτό δεν αποσυνδέεται ούτε από τις πηγές του, ούτε από τις διδακτικές προτάσεις που το στηρίζουν κ.ο.κ.

A. Εστιάζοντας στο περιεχόμενο και στις σχετικές με αυτό πηγές

1. Τα μαθησιακά-διδασκτικά αντικείμενα και τα σχετικά με αυτά περιεχόμενα και ύλη, τα εκπαιδευτικά υλικά, καθώς και οι προτεινόμενες δραστηριότητες, θα αναπτυχθούν με έμφαση στις γενικές ικανότητες που θα πρέπει να αποκτήσουν οι μαθητές για να μπορούν να ζήσουν δημιουργικά ως δημοκρατικοί πολίτες στο πλαίσιο τόσο της Ελληνικής, όσο και της διεθνούς κοινότητας.

Όλοι οι μαθητές, όταν ολοκληρώνουν την υποχρεωτική εκπαίδευση, θα είναι σε ικανοποιητικό βαθμό εγγράμματοι στην Ελληνική και σε ξένες γλώσσες, στις επιστήμες, στα μαθηματικά, στις νέες τεχνολογίες, στον πολιτισμό, στις τέχνες και στη θρησκεία τους? ταυτόχρονα, θα έχουν ουσιαστική γνώση για την ιστορική, κοινωνική, οικονομική και πολιτική συγκρότηση της κοινωνίας μας, του ευρύτερου κόσμου όσο και της ίδιας της κοινότητάς τους? θα είναι, τέλος, ευαισθητοποιημένοι και ενήμεροι για τα μεγάλα περιβαλλοντολογικά ζητήματα της εποχής.

Αυτό σημαίνει ότι τα περιεχόμενα των μαθησιακών-διδασκτικών αντικειμένων θα επιλεγούν ισόρροπα με δύο απολύτως σαφή κριτήρια:

α. με βάση τη χρησιμότητά τους σε πλαίσια καθημερινής ζωής: μέσω αυτών η έμφαση θα δίνεται στην απόκτηση γενικών ικανοτήτων.

β. με βάση τη μορφωτική τους αξία: σε αυτά η έμφαση θα δίνεται στα ενδιαφέροντα και τις ανησυχίες των μαθητών.

2. Τα μαθησιακά ? διδακτικά αντικείμενα στο ΠΣ θα διαρθρώνονται με τρόπο που θα επιτρέπει την μεταξύ τους επικοινωνία, ώστε οι μαθητές να αντιλαμβάνονται και να προσεγγίζουν τη γνώση ως ολότητα. Η οργανική σύνδεση του σχολείου με την κοινότητα θα αποτελέσει εγγύηση σε αυτή την προοπτική.

Στο σημερινό σχολείο η γνώση εν πολλοίς προσφέρεται, μέσω των περιεχομένων, ασύνδετη και κατακερματισμένη σε περιοριστικά διδακτικά αντικείμενα και σε ακόμη πιο περιοριστικές ενότητες. Στο πλαίσιο της λειτουργίας του Νέου Σχολείου, όπως ήδη αναφέρθηκε, τίθεται ως στόχος οι μαθητές να αποφοιτούν από την υποχρεωτική εκπαίδευση εγγράμματοι και αυτό σημαίνει να έχουν αναπτύξει ικανότητες κατανόησης του κόσμου που τους περιβάλλει και των αναπαραστάσεων αυτού του κόσμου, ικανότητες διερεύνησης και ανάλυσης των δεδομένων αναφορικά με αυτό τον κόσμο, ικανότητες ανάπτυξης θεωρητικής σκέψης, ικανότητες αξιολόγησης, ικανότητες δημιουργίας, επικοινωνίας και συνεργασίας, καθώς και ικανότητες αξιοποίησης και εφαρμογής όσων μαθαίνουν για την επίλυση νέων προβλημάτων.

Στο ΠΣ θα προβλέπεται η ανάπτυξη δράσεων και η εκπόνηση εργασιών από τις σχολικές κοινότητες που θα συνδέονται με τρέχοντα θέματα της ευρύτερης κοινωνικής, πολιτισμικής, περιβαλλοντικής ή άλλης εκδοχής της καθημερινότητας, τα οποία θα απασχολούν τους μαθητές ή θα συνδέονται και με θεμελιώδεις ανθρώπινες ανάγκες και ανησυχίες.

Κατά την ανάπτυξη των δράσεων που προαναφέρθηκαν και την εκπόνηση εργασιών από πλευράς των μαθητών, οι γνώσεις, που συνδέονται με τα διαφορετικά μαθησιακά?διδακτικά αντικείμενα, θα συντίθενται προκειμένου να προσεγγιστούν τα ζητήματα που θα τίθενται κάθε φορά. Οι σχολικές κοινότητες θα δημοσιοποιούν αυτές τις εργασίες προς την ευρύτερη κοινότητα και μέσω αυτών θα αξιολογούνται.

Β. Εστιάζοντας στις διδακτικές-παιδαγωγικές προσεγγίσεις

Στο Προγράμμα Σπουδών θα δίνεται έμφαση στη διαφοροποιημένη διδασκαλία. Μέσω της

βασικής αυτής προσέγγισης, επιμέρους έμφαση δίνεται:

- στην καλλιέργεια κινήτρων για ενεργοποίηση της συμμετοχής,
- στην καλλιέργεια κλίματος αναγνώρισης και αποδοχής,
- στην καλλιέργεια επικοινωνίας και κοινωνικών αλληλεπιδράσεων,
- στην αξιοποίηση των προηγούμενων γνώσεων και εμπειριών των μαθητών καθώς και στην προοπτική της υποστήριξής τους για επιστημονικού και μορφωτικού χαρακτήρα κατακτήσεις,
- στη διαμόρφωση ελκυστικών περιβαλλόντων μάθησης και τη σύνδεσή τους με τα περιβάλλοντα ζωής.
- στο σχεδιασμό και την οργάνωση ευκαιριών για πλούσιες εμπειρίες μάθησης που συνδέονται με διδακτικές παρεμβάσεις γεγονότων και πρακτικών οι οποίες βοηθούν τα παιδιά να κατακτήσουν τον εγγραμματοισμό .
- στη συμμετοχή των μαθητών στη διαχείριση της μάθησης τους.

Στο πλαίσιο που προσδιορίζεται από τις παραπάνω παραμέτρους θα λαμβάνεται μέριμνα για την ιδιαίτερη υποστήριξη παιδιών με αναπηρίες ή/και μαθησιακές δυσκολίες.

Γ. Εστιάζοντας στην αξιολόγηση

Το ΠΣ καθιερώνει τη συμμετοχή των εκπαιδευτικών και των μαθητών στη γενικότερη αξιολογική διαδικασία:

- Ο εκπαιδευτικός αξιολογεί το ΠΣ, τις συνθήκες και τα μέσα εφαρμογής του, ενώ αυτοαξιολογείται (αξιολογεί τις διδακτικές και παιδαγωγικές του πρακτικές)[3] και αξιολογεί τους μαθητές του, δηλ. τη διαδικασία μάθησης που ακολουθούν, το αποτέλεσμα της μάθησης ? την απόδοση και επίδοσή τους.
- Οι μαθητές αξιολογούν τις συνθήκες και τα μέσα για μάθηση και διδασκαλία που τους προσφέρονται, αυτοαξιολογούνται (αξιολογούν τις στρατηγικές μάθησης που εφαρμόζουν και την επίδοσή τους), αλληλοαξιολογούνται (peer evaluation) και αξιολογούν τον εκπαιδευτικό.

Όλοι οι τύποι αξιολόγησης γίνονται βάσει προδιαγραφών (προκαθορισμένα αντικειμενικά κριτήρια) και με τελικό στόχο την αντικειμενική αποτίμηση της αποτελεσματικότητας του ΠΣ και των μέσων για την εφαρμογή του, καθώς επίσης της επίδοσης και απόδοσης των εμπλεκομένων στην εκπαιδευτική πράξη. Προβλέπονται, ανάλογα με τις ανάγκες της- κάθε μαθησιακού-διδακτικού αντικειμένου και διαφόρων τύπων- αξιολόγησης απόδοσης και επίδοσης, π.χ. διαγνωστική, διαμορφωτική, τελική, κτλ. Σε κάθε περίπτωση χρησιμοποιούνται περισσότερα του ενός μέσα αξιολόγησης (π.χ. με βάση εξέταση, με βάση σχέδια εργασίας (projects), με φάκελο εργασιών, κτλ.)

Το σημαντικότερο είναι ότι στο πλαίσιο της εφαρμογής του ΠΣ προβλέπονται τρόποι για την πολλαπλή αξιοποίηση των αποτελεσμάτων της αξιολόγησης.

Δ. Εστιάζοντας στο Σχολείο ως κοινότητα

Στο πλαίσιο της ζωής του σχολείου το ΠΣ θα προβλέπει ότι αναπτύσσονται δραστηριότητες που εστιάζουν:

- στις ανθρώπινες σχέσεις για τη βελτίωση του κλίματος του σχολείου (επίλυση συγκρούσεων, αντιμετώπιση εκφοβισμών κ.λπ.)
- στην ανάπτυξη αυτογνωσίας (διερεύνηση πτυχών του εαυτού, χειρισμός συναισθημάτων),

- στην υγεία και την υγιεινή (τήρηση βασικών κανόνων, ουσίες, ναρκωτικά κ.λπ)
- στην ψυχική και συναισθηματική υγεία (στρες μαθητών και δασκάλων),
- στην κοινωνική συμπεριφορά (κανόνες, ρόλοι, όρια κ.λπ.)
- στη συλλογικότητα και τον αλτρουισμό (δραστηριότητες εθελοντισμού, αλλά και οργάνωσης του ίδιου του σχολείου, αλλά και της κοινότητας στην οποία ανήκει),
- στην καλλιέργεια της αισθητικής,
- στην υπευθυνότητα κ.λπ.

Ε. Εστιάζοντας στη διαχείριση του χώρου και του χρόνου

Το ΠΣ προωθεί την αξιοποίηση ως χώρων μάθησης και χώρων εκτός της σχολικής τάξης, για την ανατροφοδότηση και την ενδυνάμωση της εργασίας στην τάξη: πραγματοποιούνται διερευνήσεις, επισκέψεις, εξορμήσεις σε χώρους κοντινούς ή και περισσότερο μακρινούς από το σχολείο προκειμένου να συγκεντρωθούν στοιχεία που θα τύχουν επεξεργασίας και αξιοποίησης στο πλαίσιο της δουλειάς στο σχολείο.

Για να είναι εφικτά τα παραπάνω στο πλαίσιο των ωρολογίων προγραμμάτων θα διασφαλιστεί η παροχή του απαραίτητου χρόνου που θα επιτρέπει τις προβλεπόμενες συστηματικές συνεργασίες μεταξύ των εκπαιδευτικών, αλλά και μεταξύ εκπαιδευτικών και μαθητών, για την ανάπτυξη των προβλεπόμενων καινοτόμων δράσεων και εργασιών. Σε αυτή την προοπτική κάθε σχολείο αναλαμβάνει την υποχρέωση να καταθέσει πρόταση διαχείρισης του χρόνου του, εξασφαλίζοντας την τήρηση του προγράμματος σπουδών και ενθαρρύνοντας τις απαραίτητες συνεργασίες μεταξύ εκπαιδευτικών και μαθητών.

ΣΤ. Εστιάζοντας στο ρόλο των εκπαιδευτικών

Το ΠΣ προωθεί την αναβάθμιση της ποιότητας της εκπαίδευσης ως συνακόλουθη προς την αναβάθμιση του ρόλου και της επαγγελματικής αυτοεκτίμησης των εκπαιδευτικών. Σε αυτή την κατεύθυνση θα προβλέπει έναν θεσμικό και επιστημονικά ελεγχόμενο μηχανισμό ανατροφοδότησης και μετασχηματισμού, στηριγμένο στη δημιουργική παραγωγή και την εμπειρία των εκπαιδευτικών.

Στην πράξη αυτό σημαίνει τη θεσμοθέτηση μιας μόνιμης επιστημονικής επιτροπής παρακολούθησης της εφαρμογής των ΠΣ, η οποία θα εργάζεται με βασική πηγή δεδομένων τις αναφορές των εκπαιδευτικών τόσο για τις καινοτομίες που θα επιχειρούν, όσο και για τα προβλήματα που θα αντιμετωπίζουν. Τα δεδομένα αυτά μέσα από την επεξεργασία τους θα οδηγούν:

- στον προσανατολισμό της επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών, που αποτελεί μηχανισμό στήριξης της εφαρμογής των νέων Προγραμμάτων Σπουδών,
- στη διαρκή ενημέρωση της εκπαιδευτικής κοινότητας,
- στο μετασχηματισμό επιμέρους χαρακτηριστικών των ΠΣ (π.χ. για ζητήματα στόχων, περιεχομένου, διδακτικών προσεγγίσεων κλπ).
- στην με κάθε τρόπο αναγνώριση της συνεισφοράς των εκπαιδευτικών.

Τα παραπάνω εμπλέκουν ενεργά τους εκπαιδευτικούς στη διαμόρφωση του Προγράμματος Σπουδών σε αλληλεπίδραση και στενή συνεργασία με τους μαθητές τους.

Ταυτόχρονα αποδεικνύει στην πράξη ότι το Νέο Σχολείο εμπιστεύεται τους εκπαιδευτικούς

και στηρίζεται στη γνώση και τη δημιουργικότητά τους. Αναγνωρίζει επίσης ότι οποιαδήποτε εκπαιδευτική αλλαγή για να ωριμάσει και να αποδώσει καρπούς απαιτεί ένα μικρότερο ή μεγαλύτερο χρονικό διάστημα μέσα στο οποίο οι ουσιαστικοί συμμετέτοχοι της σχολικής ζωής (μαθητές εκπαιδευτικοί και γονείς) θα πεισθούν στην πράξη για την ποιότητα, τη λειτουργικότητα και την αποτελεσματικότητά της.

Εμπιστεύεται, επίσης, τους μαθητές και τους καλεί να λάβουν μέρος στη διαδικασία της μάθησής τους, καθώς οι ίδιοι θα συμβάλλουν στο σχεδιασμό δράσεων και στην πραγματοποίηση εργασιών που θα τους ενδιαφέρουν και θα τους κινητοποιούν.

Θεσμοθετεί τέλος τη συνεργασία του Νέου Σχολείου με τους γονείς, τους αφουγκράζεται και τους υποστηρίζει στην προοπτική για τη στήριξη της μαθησιακής εξέλιξης των παιδιών τους.

Αναλυτική ανάπτυξη του ΠΣ[4]

1. Οργάνωση του Σχολικού Χρόνου (Σχολικό και Μαθητικό Ωράριο, Ωρολόγιο Πρόγραμμα, Μαθησιακός Χρόνος)

Βασική επιδίωξη είναι η οργάνωση του σχολικού χρόνου να συνάδει με τους σκοπούς του νέου προγράμματος σπουδών και να εξυπηρετεί τους εκπαιδευτικούς άξονες και τις παιδαγωγικές αρχές του Νέου Σχολείου.

Στα νέα προγράμματα σπουδών έμφαση δίνεται στην ανάπτυξη των ικανοτήτων των μαθητών και στη σύνδεση με τα περιβάλλοντα ζωής σε αντίθεση με την απομνημόνευση πληροφοριακής ύλης. Αυτό απαιτεί, μεταξύ άλλων, νέες διδακτικές προσεγγίσεις: διερευνητικές, προσωποποιημένες, συνεργατικές και διαφοροποιημένες. Με τη σειρά τους οι νέες αυτές διδακτικές και μαθησιακές διαδικασίες απαιτούν περισσότερο χρόνο, αλλά επίσης διαφορετική διαχείριση του χρόνου.

Σκεπτικό και Αρχές

Με βάση τα παραπάνω, το Νέο Σχολείο (Δημοτικό και Γυμνάσιο):

1. Εφαρμόζει ολοήμερο πρόγραμμα με διευρυμένο και ενιαίο ωράριο, ώστε ανταποκρινόμενοι στις απαιτήσεις του 21ου αιώνα και στις κοινωνικές αλλαγές, να μπορούν να αναπτυχθούν στο πλαίσιο του σχολείου νέες δραστηριότητες, νέα αντικείμενα και νέες διδακτικές προσεγγίσεις και το σχολείο να γίνει χώρος δημιουργικής μάθησης. Επίσης εφαρμόζοντας διευρυμένο ωράριο, οι διδακτικοί ρυθμοί γίνονται πιο ουσιαστικοί και εναρμονισμένοι με τις αναπτυξιακές ανάγκες των μαθητών ενώ παράλληλα, η μελέτη (ατομική και ομαδική) ολοκληρώνεται μέσα στο σχολείο, ειδικά στις πρώτες τάξεις.
2. Προωθεί την επιμήκυνση του διαθέσιμου μαθησιακού χρόνου, ενοποιώντας τις διδακτικές ώρες και δημιουργώντας μακρύτερες περιόδους, όπου αυτό είναι εφικτό, ώστε στο πλαίσιο της τάξης να υπάρχει χρόνος διαθέσιμος και επαρκής για εργασίες, μελέτη και εναλλακτικές διδακτικές προσεγγίσεις.
3. Αναζητά μια πιο συνεκτική οργάνωση του διδακτικού χρόνου, αποφεύγοντας τον κατακερματισμό του σημερινού προγράμματος το οποίο είναι φορτωμένο με πάρα πολλά επιμέρους μαθήματα. Αναζητά, δηλαδή, τη σύνδεση αντικειμένων που ανήκουν σε συναφές επιστημονικό πεδίο, και επιδιώκει τον ενιαίο προγραμματισμό των διδακτικών περιόδων λαμβάνοντας υπόψη τον διδακτικό χρόνο στο σύνολο του Γυμνασίου ή και του Δημοτικού.
4. Επαναδιατυπώνει τη σχέση μεταξύ μαθησιακού χρόνου και αξιολόγησης αφού η έμφαση δίνεται στη διαμορφωτική αξιολόγηση στην οποία συμμετέχουν ενεργά εκπαιδευτικοί και μαθητές
5. Επιδιώκει ενίσχυση της αυτονομίας και ευελιξίας της σχολικής μονάδας στην κατανομή των διδακτικών περιόδων του ωρολογίου προγράμματος. Δίνει, δηλαδή, στη σχολική μονάδα τη δυνατότητα προγραμματισμού των διδακτικών περιόδων του κάθε μαθησιακού-διδακτικού αντικειμένου κατά το εύρος του διδακτικού έτους ? τηρώντας όμως ακέραιες τις συνολικές ώρες που ορίζονται στο επίσημο ωρολόγιο πρόγραμμα κατά έτος και μάθημα.

Και τέλος,

6. διευρύνει την έννοια του μαθησιακού χρόνου ανοίγοντας το σχολείο στην τοπική κοινωνία όπου οργανώνονται όχι μόνο ενδοσχολικές δραστηριότητες για το σκοπό αυτό, αλλά μετά τη λήξη της σχολικής μέρας, μπορούν να οργανώνονται στις εγκαταστάσεις του σχολείου δραστηριότητες με ευθύνη των τοπικών αρχών.

Προτάσεις

Οι αρχές οργάνωσης του χρόνου όπως διατυπώθηκαν παραπάνω, καθώς και η μελέτη των διεθνών δεδομένων και πρακτικών, μας οδήγησαν στις εξής προτάσεις:

1: Ολοήμερο ωράριο και πρόγραμμα

- Προτείνεται για το Δημοτικό η σχολική μέρα να ξεκινά από τις 8:00 π.μ. και να λήγει στις 3:00 μ.μ. με περίπου μία ώρα για γεύμα και διάλειμμα και μικρότερα διαλείμματα ενδιάμεσα των μαθημάτων. Για τις Ε? και Στ? τάξεις προτείνεται να λήγει η σχολική μέρα στις 3:30.
- Προτείνεται για το Γυμνάσιο η σχολική μέρα να ξεκινά από τις 8:00 π.μ. και να λήγει στις 4:00 μ.μ. με μισή ώρα για γεύμα, καθώς και διαλείμματα ενδιάμεσα των μαθημάτων.
- Οι πρόσθετες διδακτικές ώρες θα περιλαμβάνουν τη ζώνη για ξένες γλώσσες (που βασίζεται σε επιλογές και επίπεδα), καθώς και τουλάχιστον 5 πρόσθετες ώρες τη βδομάδα που εντάσσονται στο πεδίο σχολική και κοινωνική ζωή (βλ. Πίνακα παρακάτω) και αφορούν προσωπική μελέτη και ενίσχυση, εργασίες/ projects που προτείνονται στο πλαίσιο των μαθησιακών-διδακτικών αντικειμένων και θέματα όπως το περιβάλλον, τον πολιτισμό και τις νέες τεχνολογίες, καθώς και ομίλους. Ειδικότερα περιλαμβάνει δίωρα ελεύθερης, συλλογικής, συνθετικής δραστηριότητας (ελεύθερο project) με πρωτεύοντα στόχο την ανάπτυξη δεξιοτήτων συνεργασίας, δημιουργικότητας και ανάληψης πρωτοβουλιών, έτσι ώστε το σχολείο να γίνει χώρος δημιουργικής μάθησης.
- Με την ολοήμερη λειτουργία του σχολείου δίνεται η ευκαιρία να προγραμματιστεί χρόνος για τακτική συνεργασία των διδασκόντων, μια πρακτική απαραίτητη για τη μετάβαση στις νέες παιδαγωγικές μεθόδους. Ως παράδειγμα, στο πνεύμα του διαθεματικού και συνεκτικού προγράμματος σπουδών ? όπως επίσης της τρίτης πρότασης για σύνδεση ομοειδών γνωστικών αντικειμένων ? η διοργάνωση συνδιδασκαλιών γίνεται εφικτή μόνο εφόσον προβλέπεται χρόνος για τη συνεργασία των εμπλεκόμενων εκπαιδευτικών.

2: Επιμήκυνση μαθησιακού χρόνου με ενοποίηση διδακτικών ωρών

- Προτείνεται η ενοποίηση διδακτικών ωρών σε μακρύτερες διδακτικές περιόδους όπου αυτό ενδείκνυται παιδαγωγικά. Πρακτικά αυτό σημαίνει ότι όπου αυτό είναι εφικτό, δύναται να συνδυάζονται δύο διδακτικές ώρες σε ένα συνεχόμενο δίωρο. Αυτό ισχύει και για τις περιπτώσεις μονόωρων μαθημάτων που γίνονται δίωρα στο εξάμηνο.

Με τον τρόπο αυτό παρέχεται η δυνατότητα να γίνεται η εργασία του μαθητή μέσα στην τάξη και να υπάρχει ουσιαστική καθοδήγηση των μαθητών από τον εκπαιδευτικό όπου εντός σχολικού χρόνου ο διδάσκων μπορεί να παρακολουθεί και να υποστηρίζει τον κάθε μαθητή στον τρόπο εργασίας του. Έτσι ο ρόλος του διδάσκοντος μετατοπίζεται από την παροχή πληροφοριών στην υποστήριξη του μαθητή προκειμένου ο ίδιος να αξιολογήσει και να αξιοποιήσει την πληροφορία.

Παράλληλα, η μακρύτερη διδακτική περίοδος προσανατολίζει τον διδάσκοντα στην εφαρμογή μεγαλύτερης ποικιλίας διδακτικών μεθόδων και πρακτικών. Η προοπτική ενός συνεχούς ενενηντάλεπτου απομακρύνει από την επιλογή της μετωπικής διδασκαλίας ενώ προτρέπει στην εφαρμογή περισσότερο διερευνητικών πρακτικών και εργασιών. Σημειώνεται ότι στην προοπτική ενός συνεχόμενου δίωρου πρέπει να προβλέπεται χρόνος για κάποιο μικρό διάλειμμα ανάλογα με την ηλικία, ενώ ο συνολικός διαθέσιμος μαθησιακός χρόνος αυξάνεται με βάση τον χρόνο που κερδίζεται ανάλογα με την έναρξη και το πέρας κάθε μαθήματος.

3: Στο πλαίσιο του συνολικού διδακτικού χρόνου που κατανέμεται στα ευρύτερα μαθησιακά-διδακτικά πεδία:

1. Γλώσσα
2. Ξένες Γλώσσες
3. Μαθηματικά
4. Φυσικές Επιστήμες, Περιβάλλον και Τεχνολογία
5. Σπουδές του Ανθρώπου και της Κοινωνίας
6. Τέχνες
7. Σχολική και Κοινωνική Ζωή
8. Τεχνολογία Πληροφορίας και Επικοινωνιών

Θα διαμορφωθούν προτάσεις από τις αρμόδιες ομάδες εργασίας για την εσωτερική ανακατανομή και αναδιάρθρωση μαθημάτων με γνώμονα τη σύνδεση ομοειδών γνωστικών αντικειμένων (όπως για παράδειγμα περιβάλλον και γεωγραφία), καθώς και την ενσωμάτωση και ενίσχυση βασικών διεπιστημονικών θεμάτων.

Για να μειώσουμε τον βαθμό κατακερματισμού του σημερινού προγράμματος, προτείνεται μια χρονική αναδιάρθρωση μαθημάτων, ίδιου γνωστικού πεδίου με στόχο τη μείωση του αριθμού των αντικειμένων που διδάσκονται κάθε χρόνο. Για παράδειγμα, προτείνεται να δημιουργηθούν ζώνες μαθησιακών-διδακτικών αντικειμένων όπου αντί να απλώνεται ένα αντικείμενο σε όλα τα χρόνια του γυμνασίου, μπορεί να γίνει η διδασκαλία του σε μία χρονιά (ή δύο), όπου αυτό είναι αυτό παιδαγωγικά ενδεδειγμένο, σύμφωνα με την πρόταση της σχετικής ομάδας εργασίας εμπειρογνομόνων των Προγραμμάτων Σπουδών. Με τον τρόπο αυτό αποφεύγεται η κατανομή του διδακτικού χρόνου ενός αντικειμένου σε πολλά έτη, ή οποία ευνοεί τον τεμαχισμό της γνώσης σε μικρά πακέτα? προς αποστήθιση και επίσης, περιορίζεται η υπερφόρτωση του προγράμματος. Για παράδειγμα, το σημερινό πρόγραμμα του Γυμνασίου της Α? Γυμνασίου καλύπτει μόνο(!) 17 διαφορετικά μαθήματα, ενώ της Β? και Γ? δεκαοκτώ (18), μια κατάσταση που κουράζει τους μαθητές και αποτρέπει την εμβάθυνση.

4. Το Πρόγραμμα Σπουδών δίνοντας έμφαση στην διαμορφωτική αξιολόγηση καθιερώνει τη συμμετοχή των εκπαιδευτικών και των μαθητών στη γενικότερη αξιολογική διαδικασία. Στο πλαίσιο αυτό οι μαθητές μαθαίνουν να ολοκληρώνουν και να αξιολογούν κάθε έργο που παράγουν και οι εκπαιδευτικοί παρατηρούν συστηματικά και καταγράφουν τις κατακτήσεις των μαθητών τους. Με τον τρόπο αυτό η αξιολόγηση εντάσσεται οργανικά στον καθημερινό μαθησιακό χρόνο και ως αποτέλεσμα μειώνεται ο χρόνος που χρειάζεται να αφιερωθεί στην τελική αξιολόγηση (με τη μορφή γραπτών ανακεφαλαιωτικών εξετάσεων) και αυξάνεται ο διαθέσιμος μαθησιακός χρόνος. Στο πλαίσιο αναμόρφωσης των προγραμμάτων σπουδών των διαφόρων μαθησιακών-διδακτικών αντικειμένων, προτείνεται να μελετηθεί το θέμα της τελικής αξιολόγησης σε σχέση με τον χρόνο που αφιερώνεται σε αυτήν και τη μορφή/μορφές που θα πάρει.

5. Η ενίσχυση της αυτονομίας και ευελιξίας της σχολικής μονάδας στην κατανομή των διδακτικών περιόδων του ωρολογίου προγράμματος συνδυάζεται με την πρόταση 2, που αναπτύχθηκε παραπάνω, και αφορά κυρίως την μετατροπή ενός ετήσιου μονώρου μαθήματος σε δίωρο μάθημα τετράμηνου (α? τετράμηνο ή β? τετράμηνο).

6. Για να κάνουμε πράξη το ανοικτό στην τοπική κοινωνία σχολείο προτείνουμε μετά τη λήξη της σχολικής μέρας το σχολείο να μην κλείνει, αλλά να μπορούν να υλοποιούνται από

τους τοπικούς φορείς (δήμοι, κοινότητες) εξωσχολικές δραστηριότητες στις εγκαταστάσεις επιλεγμένων σχολείων της περιοχής που διαθέτουν τις κατάλληλες υποδομές. Έτσι το σχολείο γίνεται ζωντανό κύτταρο της τοπικής κοινωνίας. Επίσης κατά τη διάρκεια της σχολικής μέρας, η ενσωμάτωση χρόνου για εργασίες/projects, δραστηριότητες και ομίλους, δίνει τη δυνατότητα για ευκαιριακή πρόσκληση εξωτερικών επισκεπτών, ενισχύοντας έτσι τη δημιουργική σύνδεση σχολείου και κοινωνίας.

Οι παραπάνω προτάσεις αποσκοπούν σε ένα πιο αποτελεσματικό και πιο αποδοτικό εκπαιδευτικό σύστημα, ώστε να προσφέρει στους μαθητές καλύτερη ποιότητα μάθησης και μια καλύτερη σχολική εμπειρία. Είναι γεγονός όμως ότι οι προτάσεις αυτές σηματοδοτούν ρήξη με τις πρακτικές του παρελθόντος, καθώς και ότι θα πρέπει να επιλυθούν μια σειρά πρακτικών προβλημάτων σε σχέση με τα τωρινά δεδομένα του εκπαιδευτικού συστήματος, π.χ. όσον αφορά σχολεία που λειτουργούν πρωί-απόγευμα (αποτελούσαν το σχολικό έτος 2005-06 το 02,8% των γυμνασίων[5]), τα ολιγοθέσια δημοτικά σχολεία, την οργάνωση του γυμνασίου σε τρίμηνα, κ.ο.κ. Είναι επίσης προφανές ότι η επέκταση του ωραρίου σε ολοήμερο συνδέεται με πρόσθετο οικονομικό κόστος, ενώ άλλες προτάσεις που αφορούν την αναδιοργάνωση του χρόνου συνδέονται με μείωση του κόστους της εκπαίδευσης. Για τους λόγους αυτούς είναι απαραίτητο να γίνουν εξειδικευμένες μελέτες και αναλύσεις σε σχέση με τις παιδαγωγικές, διοικητικές και οικονομικές διαστάσεις της αποτελεσματικότητας της εφαρμογής των παραπάνω προτάσεων.

Προτάσεις Κατανομής Διδακτικών Ωρών

Συγκρίνοντας την ποσοστιαία κατανομή του διδακτικού χρόνου ανάμεσα στα διάφορα γνωστικά πεδία στην Ελλάδα με το μέσο όρο της ΕΕ (σχολικά έτη 7 έως 10),[6] οι μεγαλύτερες διαφορές που προκύπτουν εντοπίζονται στις εξής: λίγο λιγότερος χρόνος στα μαθηματικά (11% έναντι 13%), λιγότερος χρόνος στις τέχνες (6% έναντι 9%), περισσότερος χρόνος στα θρησκευτικά (6% έναντι 4%), καθώς και με αναγκαία διόρθωση των στοιχείων[7] λίγο περισσότερος χρόνος στις φυσικές επιστήμες (14% έναντι 12%) και πολύ περισσότερος χρόνος στα γλωσσικά μαθήματα συμπεριλαμβανομένων της λογοτεχνίας και αρχαίας ελληνικής γλώσσας (27% έναντι 16%). Στα υπόλοιπα γνωστικά πεδία τα ποσοστά διαφοροποιούνται οριακά ή και καθόλου. Οι ίδιες περίπου διαφορές παρατηρούνται και σε σχέση με την κατανομή του ωρολογίου προγράμματος του δημοτικού, με εξαίρεση τη γλώσσα όπου σαφώς μειώνεται η θετική απόκλιση (28% έναντι 25%), καθώς και προστίθεται αρνητική απόκλιση για τη φυσική αγωγή στο δημοτικό (7% έναντι 9%).

Ο πίνακας στη συνέχεια παρουσιάζει τις τρέχουσες και προτεινόμενες κατανομές

Πρόταση του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου για την Οργάνωση του Σχολικού Χρόνου

Συντάχθηκε απο τον/την Μάνος Στεφανάκης
Τρίτη, 29 Μάρτιος 2011 20:54

διδασκτικού χρόνου κατά μαθησιακά-διδασκτικά αντικείμενα. Οι ώρες αναφέρονται σε εβδομαδιαίες ώρες διδασκαλίας στο σύνολο του Δημοτικού ή του Γυμνασίου, π.χ. το μάθημα της γλώσσας διδάσκεται και στις έξι τάξεις του δημοτικού για συνολικά 48 διδακτικές ώρες. Σημειώνεται επίσης ότι οι ώρες αντιστοιχούν σε διδακτικές περιόδους των 45 περίπου λεπτών

ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΩΡΩΝ (ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΠΕΡΙΟΔΩΝ) ΣΤΟ ΣΗΜΕΡΙΝΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΗ ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΚΑΤΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ-ΔΙΔΑΚΤΙΚΑ ΠΕΔΙΑ

ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ? ΔΙΔΑΚΤΙΚΑ ΠΕΔΙΑ	Α' /βάθμια	Α' /βάθμια	Β' /βάθμια
ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΩΡΕΣ ΣΗΜΕΡΙΝΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΩΡΕΣ ΣΗΜΕΡΙΝΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΩΡΕΣ ΣΗΜΕΡΙΝΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΩΡΕΣ ΣΗΜΕΡΙΝΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ
1) ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ	48 ώρες	48 ώρες	28 ώρες
Γλώσσα Αρχαία Γλώσσα	48 ώρες	48 ώρες	28 ώρες
2) ΞΕΝΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ	16 ώρες	13 ώρες	24 ώρες
Αγγλικά	2η ξένη γλώσσα	7 ώρες	6 ώρες
3) ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ	24 ώρες	12 ώρες	26 ώρες
24 ώρες	12 ώρες	12 ώρες	13 ώρες
4) ΦΥΣΙΚΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ	16 ώρες	16 ώρες	18 ώρες
Φυσικά	Γεωγραφία (& Περιβάλλον)	Μελέτη Περιβάλλοντος (1/2)	Φυσική
Χημεία			
Βιολογία			
Τεχνολογία			
6 ώρες	4 ώρες	7 ώρες (από 14)?	
?			
?			

Πρόταση του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου για την Οργάνωση του Σχολικού Χρόνου

Συντάχθηκε απο τον/την Μάνος Στεφανάκης
Τρίτη, 29 Μάρτιος 2011 20:54

?

?

?4 ώρες?4 ώρες

2 ώρες

4 ώρες

2 ώρες

5) ΣΠΟΥΔΕΣ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ 28 ώρες 18 ώρες
ΙστορίαΜελέτη Περιβάλλοντος (1/2)Κοινωνική κ Πολιτική ΑγωγήΘρησκευτικά

Οικιακή Οικονομία

8 ώρες~7 ώρες (από 14)2 ώρες8 ώρες

?

7 ώρες?2 ώρες6 ώρες

3 ώρες

6) ΣΧΟΛΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΖΩΗ	9 ώρες	53 ώρες	30 ώρες
Φυσική ΑγωγήΣχολική Επαγγελματική Εξέλικτη Ζώνης Μαθητικές και Κοινωνικές Δραστηριότητες	12 ώρες16 ώρες16 ώρες		
7) ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ & ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	6 ώρες	20 ώρες	8 ώρες
Αισθητική ΑγωγήΜουσικήΓραμμοτέχνηΚαλλιτεχνικά	3 ώρες3 ώρες		
ΣΥΝΟΛΑ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΩΡΩΝ	105	214	135

2. Οργάνωση των μαθησιακώ ν-διδασκικώ ν (μ-δ) πεδίων και αντικειμένων

2.1. Ορισμός: για κάθε ένα από τα μ-δ πεδία εκτίθενται και αναλύονται:

A. Ο προσδιορισμός του μ-δ πεδίου σε σχέση με τα γνωστικά αντικείμενα που το υπηρετούν και δικαιολογείται η ύπαρξή του σε σχέση με τις εκπαιδευτικές ανάγκες που αυτό καλείται να καλύψει.

(Για παράδειγμα το μ-δ πεδίο Φυσικές Επιστήμες-Τεχνολογία-Περιβάλλον συγκροτείται στη βάση:

α. γνωστικών αντικειμένων που αναπτύσσονται στην περιοχή των ΦΕ και συνδέονται με την Τεχνολογία (κλασική και νέα), επειδή στο σύγχρονο κόσμο η επίδραση των ΦΕ πραγματοποιείται σε σημαντικό βαθμό μέσω των τεχνολογικών προϊόντων που στηρίζουν οι επιστήμες.

β. γνωστικών αντικειμένων των ΦΕ που εστιάζουν στη μελέτη του φυσικού περιβάλλοντος και τα σχετικά προβλήματα και λύσεις που ?).

B. Τα επιμέρους μ-δ αντικείμενα που καλύπτουν το πεδίο

(Για παράδειγμα στο ΔΣ αρκεί πιθανότατα ένα μ-δ αντικείμενο για να καλύψει όλο το πεδίο, ενώ στο Γυμνάσιο είναι αναγκαία περισσότερα μ-δ αντικείμενα προσανατολισμένα στη Φυσική, Χημεία, Βιολογία-Οικολογία, Τεχνολογία, διότι??).

Γ. Οι διασυνδέσεις του μ-δ πεδίου με άλλα πεδία μέσω της παρουσίασης των τρόπων που αυτά συναντώνται σε πλαίσιο καθημερινής ζωής.

(Για παράδειγμα, το πεδίο των ΦΕ-Τ-Π συνδέεται με πεδία όπως των Μαθηματικών ή των Σπουδών του Ανθρώπου και της Κοινωνίας μιας και συνεισφέρουν από κοινού στην οικοδόμηση της σύγχρονης παγκόσμιας επικοινωνίας και κουλτούρας ?)

Δ. Οι με βάση τα παραπάνω, εφικτοί από πλευράς περιεχομένου, συνολικοί και ιδιαίτεροι για το μ-δ πεδίο εκπαιδευτικοί σκοποί και στόχοι.

2.2. Περιγραφή: για κάθε ένα από τα μ-δ αντικείμενα του πεδίου, για κάθε εκπαιδευτική βαθμίδα και τάξη παρουσιάζονται και αναλύονται:

A. Τα θέματα που θα συζητηθούν προσαρμοσμένα στους χρόνους που διατίθενται και ενδεικτικά συνδεδεμένα με πηγές από όπου μπορεί να αντληθεί σχετική πληροφορία (π.χ. σχολικό βιβλίο, ψηφιακή βάση κλπ).

B. Ευρύτερα θέματα (συνδεδεμένα με πηγές), που στη συζήτησή τους μπορεί να συνεισφέρει το πεδίο σε συνεργασία με άλλα πεδία, και τα οποία προορίζονται για «διαθεματική» διαπραγμάτευση, στο πλαίσιο των προς τούτο διαθέσιμων χρόνων.

B. Ενδεικτικές, εναλλακτικές και διαφοροποιημένες για κάθε θέμα διδακτικές προτάσεις, που σε συνδυασμό με τα θέματα προσανατολίζουν την εκπαιδευτική διαδικασία προς τους ρητά διατυπωμένους γενικότερους και ειδικότερους εκπαιδευτικούς σκοπούς και στόχους.

Γ. Αναμενόμενα μαθησιακά αποτελέσματα ανά θέμα, τάξη και βαθμίδα.

2.3. Αξιολόγηση: για κάθε πεδίο και για κάθε τουλάχιστον εκπαιδευτική βαθμίδα παρουσιάζονται και αναλύονται:

A. Οι τρόποι αξιολόγησης της εκπαιδευτικής (μαθησιακής-διδακτικής) διαδικασίας.

B. Οι τρόποι αξιολόγησης της μαθησιακής πορείας των μαθητών

Γ. Οι τρόποι αξιολόγησης των μαθησιακών αποτελεσμάτων.

Πλήρης ανάλυση των 2.2. και 2.3. πραγματοποιείται στον οδηγό των εκπαιδευτικών που φιλοδοξεί να αποτελέσει το βασικό εγχειρίδιο καθοδήγησης του εκπαιδευτικού αλλά και οργάνωσης των μαθημάτων στην καθημερινή πράξη.

ΠΡΟΤΥΠΟ ΔΟΜΗΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΣΠΟΥΔΩΝ Α ? ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΤΑ ΤΑΞΕΙΣ ΚΑΙ ΕΝΙΑΙΟΥΣ ΑΞΟΝΕΣ ΙΚΑΝΟΤΗΤΩΝ Ή ΘΕΜΑΤΩΝ

Η ανάπτυξη του κάθε γνωστικού αντικείμενου ή γραμματισμού εξειδικεύεται με βάση τις τάξεις ή κύκλους τάξεων. Στη συνέχεια για τον καθένα από τους βασικούς άξονες θεματικούς ή γενικών ικανοτήτων (δηλαδή τους γενικούς στόχους λειτουργικών ικανοτήτων), οι οποίοι αποτελούν τους οργανωτές του προγράμματος, εξειδικεύονται οι επιμέρους στόχοι μάθησης καθώς και τα βασικά αντικείμενα περιεχομένου. Η περιγραφή καλής επίδοσης αφορά στον συγκεκριμένο οργανωτή και εκφράζει τους στόχους μάθησης σε συνδυασμό με τα βασικά περιεχόμενα. Ας σημειωθεί ότι το σύνολο των οργανωτών δεν είναι σταθερό για όλο το πρόγραμμα ? με εξαίρεση τα θέματα και τις ικανότητες κορμού? αλλά αλλάζουν από τάξη σε τάξη σύμφωνα με την εξέλιξη της αντιληπτικής ικανότητας των μαθητών και της δομής του γνωστικού αντικείμενου. Ο άξονας της διαθεματικότητας αφορά κυρίως τα περιεχόμενα και κατά περίπτωση τους στόχους. Κύριο χαρακτηριστικό του μοντέλου είναι η εστίαση σε λίγους σε αριθμό οργανωτές για την κάθε τάξη/κύκλο, και παρομοίως για τους επιμέρους στόχους που παρότι πολυπληθέστεροι είναι επικεντρωμένοι σε στόχους βασικούς.

ΠΡΟΤΥΠΟ ΔΟΜΗΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΣΠΟΥΔΩΝ Β ? ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΤΑ ΤΑΞΕΙΣ, ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΣΤΟΧΩΝ ? ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Το δεύτερο μοντέλο η εξειδίκευση του προγράμματος επίσης γίνεται με βάση τάξεις ή κύκλους τάξεων. Ευθύς στη συνέχεια όμως του ορισμού των γενικών σκοπών και κατευθύνσεων (της τάξης/κύκλου) που περιλαμβάνουν ανάπτυξη της διαθεματικότητας, ορίζονται οι στόχοι μάθησης της τάξης/κύκλου. Έπονται τα βασικά περιεχόμενα και η ενότητα περιγραφής καλής επίδοσης που αναπτύσσονται γύρω από βασικούς οργανωτές/θεματικούς άξονες και ενώ άξονας «διαθεματικότητα» αφορά στα περιεχόμενα μόνο. Η διαφορά από το πρώτο μοντέλο συνίσταται στην πρόταξη των μαθησιακών στόχων οι οποίοι αναπτύσσονται ως σύνολο που δεν κατατάσσεται αναγκαστικά κάτω από οργανωτές, μπορεί δηλαδή κάποιοι στόχοι να διαπερνούν όλους τους οργανωτές του προγράμματος. Όπως και στο 1^ο μοντέλο οι επιμέρους οργανωτές διαφοροποιούνται κατά τάξη/κύκλο ή ακόμα και μεταξύ περιεχομένων και κριτηρίων επίδοσης, κυρίως όταν

πρόκειται για εγκάρσια θέματα, για παράδειγμα μεταγνωστικές ικανότητες, που διαπερνούν τους θεματικούς άξονες.

(1) Το κομμάτι αυτό χρειάζεται συστηματική επεξεργασία.

(2) Τα παρακάτω μπορούν και πρέπει να αιτιολογηθούν αναλυτικά από τους τρέχοντες σκοπούς και τις αξίες της εκπαίδευσης, όπως διατυπώθηκαν στην εισαγωγή.

[3] Η αυτοαξιολόγηση συνδέεται με την επιμόρφωση, όπου οι εκπαιδευτικοί εκπαιδεύονται στο να παρατηρούν συστηματικά, να καταγράφουν, να αναλύουν και να αναστοχάζονται επάνω στις εκπαιδευτικές πρακτικές τους και τις κατακτήσεις των μαθητών τους, αντιμετωπίζοντάς τη διδασκαλία τους και τη μάθηση των μαθητών τους ως συνεχώς εξελισσόμενες διαδικασίες.

[4] Η ανάπτυξη του ΠΣ ακολουθεί σε γενικές γραμμές τα μοντέλα που παρατίθενται σχηματικά στο τέλος του κειμένου.

Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας (ΚΕΕ). 2006, Πίνακας 4.1.5 στο Αποτύπωση του Εκπαιδευτικού Συστήματος σε Επίπεδο Σχολικής Μονάδας, (<http://www.kee.gr/attachments/file/en4.pdf>)

[6] Τα στοιχεία αφορούν την ποσοστιαία κατανομή των διδακτικών ωρών του υποχρεωτικού προγράμματος διδασκαλίας κατά γνωστικό πεδίο τ ο σημερινό πρόγραμμα και προτεινόμενη κατανομή» υπολογίστηκαν τα αντίστοιχα ποσοστά κατανομής του συνολικού προγράμματος και συγκρίθηκαν με το μέσο όρο της ΕΕ (των 19) σύμφωνα με τους πίνακες ?Table D1.2a.: Instruction time per subject as a percentage of total compulsory instruction time for 9 to 11 year olds (2006)?, Σελίδα 421, και ?Table D1.2b.: Instruction time per subject as a percentage of total compulsory instruction time for 12 to 14 year olds (2006)?, Σελίδα 422, στο OECD. 2008. Education at a Glance. Paris: OCED.

Συντάχθηκε απο τον/την Μάνος Στεφανάκης
Τρίτη, 29 Μάρτιος 2011 20:54

[7] Σύμφωνα με το Τεχνικό Παράρτημα (ό.π.), στους προαναφερόμενους πίνακες δεν ενσωματώνονται η αρχαία γλώσσα και λογοτεχνία στο πεδίο της Γλώσσας (ανήκει στα Άλλα) και η γεωγραφία στις φυσικές επιστήμες (ανήκει στις Κοινωνικές Σπουδές).